

LIETUVOS TSR MOKSLŲ AKADEMIJA
ISTORIJOS INSTITUTAS
LIETUVOS TSR ISTORIJOS PROBLEMINĖ MOKSLINĖ TARYBA

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS

1981 METAI

VILNIUS „MOKSLAS“ 1982

INSTITUTE OF HISTORY
OF THE ACADEMY OF SCIENCES OF THE LITHUANIAN SSR
THE SCIENTIFIC PROBLEM BOARD
OF THE HISTORY OF THE LITHUANIAN SSR

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

1981

VILNIUS

1982

INSTITUT FÜR GESCHICHTE
DER AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN DER LITAUISCHEN SSR
PROBLEMISCHER-WISSENSCHAFTLICHER RAT
FÜR GESCHICHTSFORSCHUNG DER LITAUISCHEN SSR

J A H R B U C H
F Ü R L I T A U I S C H E
G E S C H I C H T E

1981

VILNIUS

1982

АКАДЕМИЯ НАУК ЛИТОВСКОЙ ССР
ИНСТИТУТ ИСТОРИИ
НАУЧНЫЙ СОВЕТ ПО ПРОБЛЕМАМ ИСТОРИИ
ЛИТОВСКОЙ ССР

ЕЖЕГОДНИК
ИСТОРИИ
ЛИТВЫ

ГОД 1981

ВИЛЬНИУС «МОКСЛАС» 1982

Redakcinė kolegija

Bronius VAITKEVIČIUS (vyr. redaktorius), Alfonsas EIDINTAS, Mečislovas JUCAS, Vytautas MERKYS, Vacys MILIUS, Leonas MULEVIČIUS, Rita STRAZDŪNAITĖ (sekretorė), Tamara TARŠILOVA, Adolfas TAUTAVIČIUS, Irena VALIKONYTĖ, Regina ŽEPKAITĖ (vyr. redaktoriaus pavaduotoja)

Li 237 **Lietuvos istorijos metraštis- Ежегодник истории Литвы** -The year-book of Lithuanian history / LTSR MA Istorijos in-tas, LTSR istorijos problem. moksl. taryba; Red. kolegija: B. Vaitkevičius (vyr. red.) ir kt.— V.: Mokslas.

Leidž. nuo 1973 m.
1981 m. 1982 m. 176 p. Lygiagr. antr. taip pat vok. Str. santr. rus.
Bibliogr. išnašose.

Leidinyje sprendžiama piliakalnių apgyvenimo pradžios problema, nagrinėjami Lietuvos didžiojo kunigaikščio Jogailos veiksmai Kulikovo mūšio laikotarpiu. Apžvelgiamas Pilėnų tapatinimo su Ponia tradicijos atsiradimas ir kt.

05050400000

L $\frac{10604-017}{M 854(08)-82}$ Ž-82

BBK 63.3(2L)
9(TL)

Išleista LTSR MA Istorijos instituto užsakymu

0505040000

M $\frac{10604-017}{M 854(08)-82}$ Ž-82

© LTSR MA Istorijos institutas, 1982

MOKSLINIO GYVENIMO KRONIKA

Disertacijos

LIETUVOS TSR MOKSLININKAI — ISTORIJOS DAKTARAI

Petkevičienė Leokadija (g. 1929 m.), ist. k. (1966 m.), VVPI Mokslinio komunizmo katedros vedėja. Dis. tema — „Lietuvių imigrantų veikla JAV Kompartijos eilėse 1919—1979 m.“ (07.00.01 — TSKP istorija).

Apginta 1981.VI.3 Specializuotoje taryboje istorijos daktaro laipsniams teikti (D. 061.01.05) prie VU. Oficialūs oponentai: ist. dr. prof. A. A. Grečuchinas, LTSR MA narys kor. ist. dr. prof. B. Vaitkevičius ir ist. dr. doc. V. Kašauskienė. Kolektyvinis oponentas: Partijos istorijos institutas prie LKP CK.

Aukščiausioji atestacinė komisija laipsnį suteikė 1982.V.20.

1981 m. APGINTOS ISTORIJOS KANDIDATO DISERTACIJOS

1. Bučinskas Antanas (g. 1946 m.), Šiaulių K. Preikšo pedagoginio in-to Klaipėdos visuomen. mokslų ikimokykl. fak-to vyr. dėst. Dis. tema — „Lietuvos KP veikla, organizuojant miesto paramą kaimui išsivysčiusio socializmo metais (1959—1970)“ (07.00.01 — TSRS istorija). Moksl. vad. ist. dr. prof. V. Germanas.

Apginta 1981.V.27 Specializuotoje taryboje istorijos daktaro laipsniams teikti (D. 061.01.05) prie VU. Oficialūs oponentai: ist. dr. prof. K. Surblys ir ist. k. doc. V. Bartuška. Kolektyvinis oponentas: Kauno žemės ūkio akademijos TSKP istorijos katedra.

2. Eidintas Alfonsas (g. 1952 m.), VVPI Visuotinės istorijos katedros vyr. dėst. Dis. tema — „Klasių kova ir komunistų partijos Lietuvoje veikla 1919 m. rugpjūčio—1920 m. laikotarpiu“ (07.00.01 — TSKP istorija). Moksl. vad. ist. k. doc. A. Gaigalaitė.

Apginta 1981.III.18 Specializuotoje taryboje istorijos daktaro laipsniams teikti (D. 061.01.05) prie VU. Oficialūs oponentai: LTSR MA narys kor. ist. dr. prof. B. Vaitkevičius ir ist. k. M. Tamošiūnas. Kolektyvinis oponentas: Kauno A. Sniečkaus politechnikos in-to TSKP istorijos katedra.

3. Garliauskas Algimantas (g. 1933 m.), „Minties“ leidyklos dir. Dis. tema — „Lietuvos TSR vietinės spaudos raida brandaus socializmo sąlygomis“ (07.00.02 — TSRS istorija). Moksl. vad. LTSR MA narys kor. ist. dr. prof. B. Vaitkevičius.

Apginta 1981.X.22 Specializuotoje taryboje K-376 moksliniam laipsniams teikti prie LTSR MA Istorijos in-to. Oficialūs oponentai: ist. dr. prof. K. Surblys ir ist. k. G. Naprejevas. Kolektyvinis oponentas: VU Lietuvos TSR istorijos katedra.

4. Kurauskaitė Marija-Regina (g. 1940 m.), Partijos istorijos in-to prie LKP CK v. m. b. Dis. tema — „Vilniaus universiteto akademinio jaunimo dalyvavimas revoliuciniame judėjime 1919—1939 m.“ (07.00.01 — TSKP istorija). Moksl. vad. ist. k. doc. J. Marcinkevičius.

Apginta 1981.V.27 Specializuotoje taryboje istorijos daktaro laipsniams teikti (D. 061.01.05) prie VU. Oficialūs oponentai: ist. k. doc. B. Kleinas ir ist. dr. prof. S. Vansevičius. Kolektyvinis oponentas: LTSR MA istorijos in-tas.

5. Mardosa Jonas (g. 1948 m.), LTSR MA Istorijos in-to j. m. b. Dis. tema — „Lietuvių šiuolaikinė dvasinė kultūra: (Etnosociologinio Lietuvos TSR kaimo gyventojų tyrimo duomenys)“ (07.00.07 — Etnografija). Moksl. vad. ist. dr. prof. J. Arutiunianus.

Apginta 1981.IV.30 Specializuotoje taryboje K 002.76.01 prie TSRS MA M. Maklajaus etnografijos in-to. Oficialūs oponentai: ist. dr. prof. J. Borisovas ir ist. k. M. Ustinova. Kolektyvinis oponentas: VU Lietuvos TSR istorijos katedra.

6. Mikuckienė Regina (g. 1927 m.), VU Marksizmo-leninismo fak-to Kauno vakarinio fak-to asistentė. Dis. tema — „Lietuvos KP kova prieš skaldytojišką klerikalinių organizacijų veiklą už darbininkų klasės vienybę (1919—1926)“ (07.00.01 — TSKP istorija). Moksl. vad. ist. k. doc. G. Juknienė.

Apginta 1981.I.14 Specializuotoje taryboje istorijos daktaro laipsniams teikti (D. 061.01.05) prie VU. Oficialūs oponentai: ist. dr. S. Atamukas ir ist. k. doc. E. Misiūnaitė. Kolektyvinis oponentas: Kauno A. Sniečkaus politechnikos in-to TSKP istorijos katedra.

7. Simkuvienė Valentina (g. 1946 m.), Šiaulių K. Preikšo pedagoginio in-to TSKP istorijos ir politinės ekonomijos katedros vyr. dėst. Dis. tema — „Lietuvos KP veikla plėtojant pramonės darbininkų gamybinį aktyvumą (1958—1961 m.)“ (07.00.01 — TSKP istorija).

Apginta 1981.XII.16 Specializuotoje taryboje istorijos daktaro laipsniams teikti (D. 061.01.05) prie VU. Oficialūs oponentai: ist. dr. prof. V. Germanas ir ist. k. J. Bacevičius. Kolektyvinis oponentas: VISI TSKP istorijos katedra.

O. Adomienė

Konferencijos, pasitarimai, simpoziumai

BALTŲ ETNOGENEZĖS IR ETNINĖS ISTORIJOS PROBLEMOS

1981.III.25—27 Vilniuje vyko sąjunginė konferencija, kurioje dalyvavo baltų etnogenezės ir etninės istorijos tyrinėtojai iš Pabaltijo respublikų, Maskvos, Leningrado, Kijevo ir Minsko. Atidarydamas konferenciją Lietuvos TSR MA Istorijos instituto direktorius dr. B. Vaitkevičius pažymėjo, kad tautų etnogenezė ir etninė istorija — tai ypač svarbios mokslo problemos. Jų tyrinėjimai leidžia nustatyti ne tik etnosų formavimosi dėsnius, bet ir tautų etninių bei istorinių bendrumų šaknis. Visapusiškai atskleisti etninių kontaktų raidą ir turinį mūsų epochoje galima tik ištyrus šių ilgaamžių ryšių genezę. Konferencija yra baltų etnogenezės ir etninės istorijos tebesitęsiančių svarių kompleksinių tyrinėjimų išdava, o jos tikslas — apsvarstyti keliamas hipotezes, diskusinius teiginius ir numatyti tolesnio darbo kryptį.

Plenariniame posėdyje prof. V. Mažiulis nušvietė lietuvių—latvių ir kitų senovės baltų dialektų ryšius, akad. J. Jurginis — senųjų rašytinių ir archeologinių šaltinių šviesoje nagrinėjo baltų pasirodymo Pabaltijyje klausimą, dr. V. Sedovas apibūdino Padnėprės baltų materialinę kultūrą, ist. k. R. Denisova paanalizavo latvių ir lietuvių pagrindinius etnorasinius komponentus.

Sekcijoje „Baltų formavimasis“ buvo išklaustyti 9 pranešimai. Juose archeologai gvildeno vietinių kultūrų — Narvos, Nemuno — reikšmę baltų susidarymui (R. Rimantienė, I. Luozė, A. Girininkas), vakarinių baltų kilmę (E. Zagorulskis), baltišką komponentą žalvario amžiaus kultūrose, gyvavusiose dabartinėje Tarybų Ukrainoje (S. Berezanskaja). Archeologinė medžiaga mokslininkų siekta apdoroti įvairiais metodais. Pavyzdžiui, Pskovo srities neolito ir žalvario amžiaus keramika nagrinėta daugiamačiu statistinės analizės būdu, panaudojant ESM (P. Doluchanovas, D. Foniakovas). Skaičiavimai, kuriuos atliko TSRS MA Leningrado skaičiavimo centras, parėmė teiginį, kad tame krašte gyvavusi baltų kultūra. Sekcijos problematiką gerokai išplėtė antropologų mėginimai tyrinėti Pabaltijo gyventojų kilmę, remiantis kraujo grupėmis (L. Heapost), taip pat lingvistų mintys apie baltų senąją protėvynę (O. Širokovas), baltų etninę diferenciaciją (V. Čekmanas).

Sekcijoje „Baltų gentys ir tautybės“ buvo perskaityta 14 pranešimų. Archeologai nauju aspektu pažvelgė į aukštaičių lokalizavimo problemą (R. Volkaitė-Kulikauskienė), aptarė prūsų etninės istorijos bruožus (V. Kulakovas), pirmą kartą sprendė latgalių etnogenezės (E. Šnorė), baltų genčių tarpusavio santykius (I. Cimermanė, L. Vaitkuskienė), jų kontaktų su kitomis etninėmis bendrijomis (finougrais) (M. Aun) dalykus. Pastarąją temą pratęsė ir kalbininkai (V. Ambrasas). Be to, lingvistai nagrinėjo galindų, jotvingių, kuršių, sėlių ir kt. dialektų vietą baltų kalbų šeimoje ir jų indėlį į lie-

tuvių kalbą (A. Vanagas, A. Breidakas, M. Lekomceva, A. Nepokupnas). Nušviečiant baltų, o ypač lietuvių etnogenezę, svarbių duomenų buvo pateikta pranešimuose apie lietuvių šių dienų dialektų susidarymą (Z. Zinkevičius), apie antropologinį Lietuvos žemėlapi (G. Česnys), apie Mindaugo Lietuvą (E. Gudavičius).

Ypač plačiai konferencijoje aptarti baltų—slavų ryšiai. Šiai problemai skirti 8 pranešimai buvo išklaustyti specialiaame pasekicijyje „Baltų—slavų kontaktai“. Leningrado, Minsko, Maskvos archeologai (V. Šadyro, A. Mitrofanovas, E. Nosovas, Z. Sergejeva, N. Chvoščinskaja, K. Pavlova, F. Gurevič, J. Zverugo) gilinosi į dviejų kaimyninių genčių kultūrinį bendravimą nuo ankstyvojo geležies amžiaus (VIII—VII a. pr. m. e.) laikų iki vidurinių amžių. Šią problemą papildė kalbininkų duomenys, paremti hidronimine etimologija (E. Kotova).

Etninės istorijos ir etninių kontaktų sekcijoje perskaityta 16 pranešimų. Juose buvo nagrinėjami lietuvių ir latvių etnokultūriniai ryšiai, remiantis drabužių, audimo įrankių, gyvulininkystės, žvejybos duomenimis (M. Slava, A. Alsupė, L. Dumpė, S. Cimermanis), lietuvių ir slavų tarpusavio įtakos materialinės kultūros srityje (L. Molčianova, R. Merkienė) bei folklore (V. Misevičienė), baltų ir finougrių kultūrinės paralelės senoviniuose gyvenamuosiuose pastatuose (E. Tynisonas), primityviojiose transporto priemonėse (A. Vyresas), muzikos instrumentuose (I. Tynuristas).

Antropologai, remdamiesi odontologiniais duomenimis, nustatė pirmykščių populiacijų judėjimo kryptį (R. Graverė), dabartinių lietuvių odontologinį tipą (I. Papreckienė), pagal kūno totalinius matmenis — skirtumą tarp aukštaičių ir žemaičių (S. Pavilonis), ieškota baltiškumo tarp Pskovo ežero pakrantės gyventojų rusų (J. Benevolenskaja, G. Davydova). J. Nainys aptarė originalų antropologinės diagnostikos metodą, paremtą ilgųjų kaulų tyrimais.

Konferencijos rezoliucijoje raginama, rengiantis būsimoms konferencijoms, susitelkti prie svarbiausiųjų baltų etnogenežės ir etninės istorijos klausimų tyrinėjimo. Konferencijos medžiaga numatoma išleisti atskiru leidiniu.

R. Merkienė, L. Vaitkunsienė

15-OJI ETNOGRAFIJŲ KONFERENCIJA

1981.XII.22 Istorijos in-to Etnografijos skyrius Vilniuje surengė mokslinę konferenciją 1979 ir 1980 metų etnografiniams tyrinėjimams aptarti. Joje, be Instituto darbuotojų, dalyvavo respublikos muziejininkai bei kraštotyrininkai. Norint apžvelgti kuo plačiau, buvo dirbama dviem sekcijomis—medžiaginės kultūros ir dvasinės kultūros.

Konferenciją atidarė Instituto direktoriaus pavaduotojas prof. dr. M. Jučas, trumpai paminėjęs, ką šiuo metu etnografai dirba. Pirmajame plenariniame posėdyje Etnografijos skyriaus vadovas V. Morkūnas padarė pranešimą „Istorijos instituto etnografų darbai dešimtąjį penkmetį ir veiklos perspektyvos TSKP XXVI suvažiavimo nutarimų šviesoje“.

Materialinės kultūros sekcijoje (pirmininkas V. Milius) buvo padaryti šie pranešimai: V. Baltrušaičio (Liaudies buities muziejus) „Kauno marių apylinkių valstiečių gyvenamųjų patalpų interjerai XIX a. pabaigoje—XX a. pradžioje“, E. Morkūno (Liaudies buities muziejus) „Lietuvos vėjo malūnų sparnų konstrukcijos XIX a. pabaigoje—XX a. pirmojoje pusėje“, S. Daunio (Respublikinio kultūros paminklų restauravimo tresto Kauno dirbtuvė) „Maudymosi pirčių tipai Lietuvoje XVI a. antrojoje pusėje“, R. Merkienės (Istorijos in-tas) „Gyvulininkystės produktų pirminis apdorojimas ir laikymas Lietuvoje“, L. Kazlauskienės (Istorijos in-tas) „Džukų bitininkystės įrankiai XIX a. pabaigoje—XX amžiuje“, J. Morkūnienės (Istorijos in-tas) „Kinkymo pavalkų su viržiais paplitimas Lietuvoje XX amžiuje“, A. Stravinsko (Vilniaus un-tas) „Kalvystė ir prekyba geležies dirbiniais Žemaitijoje“, V. Miliaus (Istorijos in-tas) „Rokiškio rajono kaimų ir miestelių kapinės“. Dvasinės kultūros sekcijoje (pirmininkė A. Vyšniauskaitė) perskaityti šie pranešimai: I. Cepienės (LTSR Aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerija) „Vestuvių papročių raidos ypatumai socialistinėje visuomenėje“, A. Daniliausko (Istorijos in-tas) „Lietuvos TSR miesto gyventojų vestuvių papročių etninės orientacijos“, P. Kalniaus (Istorijos in-tas) „Vilniaus ir Kauno gyventojų mišrios santuokos 1947—1977 metais“, A. Vyšniauskaitės (Istorijos in-tas) „Vestuvių laikraščiai: jų forma ir turinys“, J. Mardosos

(Istorijos in-tas) „Kai kurie šiuolaikinio kaimo gyventojų santykių su religija klausimai“, J. Kudirkos (LTSR Mokslinis metodinis kultūros centras) „Šiuolaikinės liaudies dailės problemos“, V. Mačiekus (Vilniaus un-tas) „Paprotingės prievolės teisės elementai Rokiškio apylinkių valstiečių santykiuose XIX a. pabaigoje—XX amžiuje“.

Antrajame plenariniame posėdyje sekcijų pirmininkai apžvelgė jų darbą. Per sekcijų bei šio posėdžio diskusijas kalbėjo S. Bernotienė, I. Čepienė, S. Daunys, A. Gaška, J. Jurginis, A. Kargaudienė, V. Mačiekus, V. Morkūnas, A. Stravinskas, E. Šimkūnaitė, A. Vyšniauskaitė.

Konferencijos proga išėjo leidinys „Etnografiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1979 ir 1980 metais“.

V. Milius

Moksliniai ryšiai

1981.I.30 TSRS MA Istorijos in-to konsultantas ist. dr. N. Ulaščikas Feodalizmo istorijos skyriaus bendradarbius supažindino su savo ir kolegų sprendžiamomis feodalizmo epochos problemomis.

* * *

1981.IV.1—4 Kijeve įvykusioje Ukrainos TSR jaunųjų archeologų konferencijoje tema „Ukrainos TSR archeologinių tyrinėjimų aktualios problemos“ j. m. v. V. Kazakevičius skaitė pranešimą „Didžiojo tautų kraustymosi laikotarpio archeologinė medžiaga Lietuvoje“.

* * *

1981.V.2—8 Prato mieste (Italijoje) Frančesko Datinio in-te vyko tarptautinių ūkio istorijos studijų savaitė, skirta darbo našumo ir darbo organizacijos raidai Europoje XIII—XVIII amžiais. Joje akad. J. Jurginis skaitė pranešimą „Darbo formų evoliucija Lietuvoje XVI—XVIII amžiais“. Pranešimo tekstas (anglų k.) padaugintas 100 egz. ir išdalytas studijų savaitės dalyviams.

* * *

1981.V.11—17 TSRS šiaurės vakarų ir Suomijos archeologijos klausimais tarybinių ir suomių archeologų darbiniam susitikime Leningrade v. m. b. ist. dr. R. Rimantienė padarė pranešimą „Rytų Pabaltijo virvelinės keramikos paminklai“.

* * *

LTSR Paminklų apsaugos ir kraštotyros d-jos Centro tarybos ir Istorijos in-to 1981.V.21 Kretingoje organizuotame zoniniame kraštotyryninkų seminare buvo padaryti šie pranešimai: prof. dr. M. Jučo „Pagrindinės Istorijos instituto veiklos kryptys“, akad. J. Jurginio „Žemaičių vaidmuo kovose su kryžiuočiais“, ist. k. K. Strumskio „Miestų ir rajonų kronikos—viena svarbiausių XI-jo penkmečio kraštotyros kryptų“, K. Račkausko „Kraštotyros sąjūdis Lietuvoje 1960—1980 metais“, ist. k. A. Tautavičiaus „Žemaitijos senkapiai ir jų saugojimo ypatumai“, ist. k. V. Urbanavičiaus „Kristijono Donelaičio dokumentinis portretas“.

* * *

1981.V.25—30 TSRS Sociologų asociacijos Etnosociologijos sekcija ir Sociologinių tyrinėjimų taryba prie Azerbaidžano KP CK Baku mieste organizavo sąjunginę mokslinę sesiją „TSKP XXVI suvažiavimas ir nacionalinių santykių TSRS tyrinėjimo uždaviniai“. J. m. b. J. Mardosa padarė pranešimą „Kontentinės analizės metodo panaudojimas tiriant Lietuvos TSR meno saviveiklos repertuarą“.

* * *

1981.VI.5—8 Stokholme vyko VI-ji Baltijos kraštų studijų konferencija, skirta tų kraštų kultūros istorijai. Akad. J. Jurginis skaitė pranešimą „Romantizmo menas Lietuvoje ir jo reikšmė nacionalinei kultūrai“. Pranešimo tekstas (vokiečių k.) padaugintas ir išdalytas konferencijos dalyviams.

* * *

1981.VI.19 Kuršėnuose įvyko Lauryno Ivinskio 170-jų gimimo metinių minėjimas. Ta proga buvo surengta L. Ivinskiui skirta konferencija. Pranešimus skaitė Lietuviai

kalbos ir literatūros, Botanikos ir Istorijos institutų bendradarbiai. Pastarojo instituto v. m. b. A. Tyla skaitė pranešimą „Laurynas Ivinskis ir jo vieta XIX a. Lietuvos kultūros gyvenime“.

* * *

1981.IX.20—23 buvojo Suomijos Muziejų įstaigos Tyrimų skyriaus vedėja ir Turku un-to docentė M. L. Heikinmeki (Heikinmäki) ir tos pačios valdybos intendantas M. Linkola. Svečiai lankėsi Liaudies buities, Istorijos ir etnografijos muziejuose, apžiūrėjo Vilniaus senamiestį ir naujuosius rajonus, Instituto Etnografijos skyriuje susipažino su lauko medžiagos kaupimu ir tvarkymu, atsakė į klausimus apie etnografinius tyrimus ir muziejinkystę Suomijoje.

* * *

1981.IX.28—29 Estijos Etnografijos muziejaus (Tartu) darbuotojas U. Maringas (Maring) Etnografijos skyriuje buvo supažindintas su literatūra apie senuosius ugnies gavimo būdus Lietuvoje.

* * *

1981.IX.16—X.30 Vilniaus mokslinėse bibliotekose moksliniam darbui apie socialines revoliucijas Pabaltijyje 1940—1958 metais rinko Lenkijos MA Socialistinių šalių in-to moksl. bendr. dr. B. Makuskas (Makowski). Svečias Socialistinės visuomenės istorijos bendradarbiams papasakojo apie savo darbovietės struktūrą, mokslinius tyrimus, paskelbtą produkciją ir planus. Taip pat informavo apie medžiagos savo temai rinkimą.

* * *

1981.X.6—15 Istorijos in-te lankėsi VDR MA mokslinis bendradarbis archeologas A. Hoisleris (Häusler). Svečias domėjosi neolito ir antikinio laikotarpių tyrinėjimais respublikoje, susipažino su Vilniaus, Trakų ir Kauno muziejais, kultūros paminklais. X.13 Archeologijos skyriaus bendradarbius supažindino su VDR archeologų ruošimo ir archeologinių tyrinėjimų organizacija, darbo kryptimis.

* * *

1981.X.15 Lietuvos statybos ir architektūros mokslinio tyrimo in-to Kaune organizuotoje konferencijoje „Klasicizmo architektūra Lietuvoje“, skirtoje šio in-to įkūrimo 25-mečiui pažymėti, akad. J. Jurginis skaitė pranešimą „Įdėjinis klasicizmo pagrindas“.

* * *

1981.X.27 Baltarusijos TSR MA Istorijos in-to Archeologijos skyriaus vadovas ist. dr. L. Pobolis In-to archeologus supažindino su Baltarusijos archeologinių paminklų tyrinėjimų rezultatais bei tolesnių darbų perspektyvomis.

* * *

1981.XI.16 Vieningosios socialistinės partijos Erfurto srities komiteto meno, kultūros ir mokslo skyriaus vedėjas pedagog. dr. H. Ekarijas In-to darbuotojams padarė pranešimą tema „Mokslo ir kultūros pasiekimai Vokietijoje Demokratinėje Respublikoje vykdamas Vieningosios socialistinės partijos X suvažiavimo nutarimus“.

* * *

1981.XI.16—19 TSRS MA Tbilisyje organizuotoje mokslinėje konferencijoje „Inteligentija ir XX amžiaus revoliucijos“ sekcijoje „Inteligentija penktajame—septintajame dešimtmeciais“ buvo perskaitytas LTSR MA Istorijos in-to direktoriaus prof. dr. B. Vaitkevičiaus ir ist. dr. S. Atamuko pranešimas „Inteligentijos dalyvavimas 1940 metų revoliucijoje Lietuvoje“.

* * *

1981.XII.7—9 Latvijos TSR MA Istorijos in-to Rygoje organizuotoje mokslinėje konferencijoje, skirtoje socialistinių švenčių ir papročių raidai, ist. kand. A. Vyšniauskaitė padarė pranešimą „Kultūrinio palikimo perimamumas dabartinėse lietuvių vestuvių apėigose“.

Ekspedicijos

ARCHEOLOGIJOS PAMINKLŲ TYRINĖJIMAI LIETUVOJE 1981 METAIS

1981 m. archeologinius paminklus tyrinėjo LTSR Mokslų Akademijos Istorijos institutas (toliau — II), Vilniaus universiteto LTSR istorijos katedra (VVU), Vilniaus valst. pedagoginio instituto TSRS istorijos katedra (VVPI), LTSR kultūros ministerijos mokslinė metodinė kultūros paminklų apsaugos taryba (MMT), LTSR istorijos ir etnografinės muziejus (IEM), Kauno valst. istorijos muziejus (KVIM), Trakų istorijos muziejus (TIM), Alytaus (AKM), Mažeikių (MKM), Panevėžio (PKM) ir Rokiškio (RKM) kraštotyros muziejai, LTSR paminklų apsaugos ir kraštotyros draugijos Kretingos rajono skyrius (PAKD). Lietuvos TSR Kultūros ministerijos Paminklų konservavimo institutas (PKI) tyrė senamiesčius. 44 vietose tyrinėtos: 5 akmens amžiaus gyvenvietės, 4 piliakalniai, 5 pilkapių grupės (16 pilkapių), 11 III—XIII a. senkapių ar suardytų pilkapynų (iširta apie 260 žmonių kapų, rasti 7 žirgai), 4 XIV a. pab.—XVI a. senkapiai (juose ir keliuose geležies amžiaus senkapiuose rasta apie 230 kapų). Be to, bandant išaiškinti paminklų pobūdį, jų teritoriją ir chronologiją, šiek tiek kasinėta dar 16 objektų. PKI tyrė Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Telšių, Varnių senamiesčius, architektūros senųjų paminklų aplinką.

Zemiau duodamas tyrinėtų paminklų sąrašas (nurodyta tyrinėjusi įstaiga, tyrinėjimų vadovas, apimtis, rezultatai) aukščiau suminėtomis grupėmis ir abėcėlės eile grupėse.

1. Akmens amžiaus gyvenvietės ir kapai

1. Janapolė, Telšių raj. IEM (vad. vyr. m. b. A. Butrimas) tyrė 3 gyvenvietes: a) Širmės kalno rytiniame šlaite ištyrė 68 m², rado suardytą II ir I tūkstantm. pr. m. e. kultūrinį sluoksnį; b) Kalniškių I gyvenvietėje ištyrė 382 m², aptiko vėlyvojo neolito kultūrinį sluoksnį; c) Donkalnio I gyvenvietėje ištyrė 208 m², aptiko vėlyvojo neolito kultūrinį sluoksnį, vieną to laikotarpio kapą (mirusysis laidotas nedegintas) ir kelių kitų kapų duobes.

2. Margiai, Varėnos raj., Dubičių ap. II (vad. ist. dr. R. Rimantienė) tęsė I gyvenvietės tyrinėjimus, ištyrė 792 m², rado vidurinio ir vėlyvojo neolito kultūrinį sluoksnį. Taigi per du sezonus iširta 1177 m².

3. Sarnelė, Plungės raj., Varduvo ap. IEM (vad. vyr. m. b. A. Butrimas) į šiaurės vakarus nuo 1973 m. iširta ploto atidengė dar 50 m², rado vėlyvojo neolito kultūrinį sluoksnį. 1973 ir 1981 m. iširta 174 m² gyvenvietės.

Be to, du vėlyvojo neolito kapai rasti Plinkaigalio, Kėdainių raj., senkapyje.

2. Piliakalniai

1. Imbarė, Kretingos raj. II (vad. j. m. b. V. Daugudis) toliau tyrė piliakalnio aikštelę, atidengė 80 m², rado iki 1,5 m storio kultūrinį sluoksnį iš laikotarpio nuo I tūkstantmečio pr. m. e. pabaigos iki XI—XII a. m. e. Čia 1979—1981 m. iširta 232 m².

2. Kernavė, Sirvintų raj. II ir VVU (vad. LTSR MA narė koresp. ist. dr. R. Kulikauskienė) trečią sezoną tyrė Mindaugo sostu vadinamą piliakalnį, jo vakariniame krašte ištyrė 106 m², rado kultūrinį sluoksnį iš laikotarpio nuo I m. e. tūkstantm. vidurio iki XIV a. pab. Šiame piliakalnyje iširta 331 m².

3. Sokiškiai, Ignalinos raj. II (vad. ist. k. E. Grigalavičienė) piliakalnio šiaurės vakarų dalyje ištyrė 250 m², rado iki 1,6 m storio kultūrinį sluoksnį iš II tūkstantmečio pr. m. e. pabaigos ir I tūkstantmečio pr. m. e. 1980—1981 m. čia iširta 450 m².

4. Staronys, Rokiškio raj., Jūžintų ap. RKM (vad. skyriaus vedėjas S. Juodelis) kaimo šiaur. dalyje, Audros deš. krante Batarėja vadinamoje kalvoje (spėjamas piliakalnis) ištyrė 222 m², kultūrinio sluoksnio nerado, aptiko 28 XV a.—XVI a. pirmosios pusės kapus.

3. Geležies amžiaus pilkapiai ir senkapiai

1. Barinė, Panevėžio raj., Petriškių ap. PKM (vad. skyr. vedėja A. Striaukaitė) tyrė senkapio pietinę dalį, atidengė 392 m², rado 26 sudegintų žmonių ir vieno žmogaus bei žirgo griaučius. Kapai datuojami X—XIII a. Iširta dalis (70 m²) didelės lauvietės.

2. Ēgliškiai (Anduliai), Kretingos raj., Žalgirio ap. PAKD (vad. I. Jablonskis) apie 16 m² į vakarus nuo 1980 m. aptikto ir ištirto pilkapijo rado ir ištyrė dar vieną apardytą pilkapijį. Pilkapis turėjo du koncentrinus akmenų vainikus, centre sudeginto žmogaus kapą, apsuptą plokščių statmenų akmenų tvorele. Pilkapis datuojamas I tūkstantmečio pr. m. e. antrąja puse.

3. Eitulionys, Trakų raj., Ubiškių ap. TIM (vad. skyriaus vedėjas A. Bliujus) ištyrė čia likusius 8 pilkapius, kurių sampilai iš akmenų ir žemės. Dviejuose iš jų rasti apardyti nedegintų ir sudegintų žmonių V—VI a. kapai. 1978—1981 m. čia ištirta 20 pilkapių ir pilkapyno tyrinėjimai baigti.

4. Gintarai, Kretingos raj., Kartenos ap. VVPI (vad. doc. M. Michelbertas) ištyrė dar 183 m², rado 9 kapus. Mirusieji laidoti nedeginti, kapai apjuosti akmenų vainikais, datuojami III—V a. 1978, 1980 ir 1981 m. ištirta 337 m², rasti 23 II—V a. kapai.

5. Griežė, Mažeikių raj., Pikelių ap. II (vad. j. m. b. A. Varnas) Varduvos kair. krante kalvelėje, žvyruobėje, apardytame senkapyje ištyrė 1080 m², rado 13 XI—XIII a. sudegintų žmonių kapų. Apie 150 m į pietus nuo kalvelės, lygiame lauke, slėnyje ištyrė dar 90 m², rado 15 XVI—XVII a. kapų.

6. Kazuliai, Lazdijų raj., Leipalingio ap. 1980 m. aptiktų radinių vietoje AKM (vad. m. b. E. Svetikas) ištyrė 12 m², rado sudeginto žmogaus kapą, apsuptą keturkampiu 1,3×0,5 m dydžio akmenų vainiku, VIII—XIII a. (?).

7. Kernavė, Širvintų raj. II ir VVU (vad. LTSR MA narė koresp. ist. dr. R. Kulikauskienė) naujai išaiškintoje pilkapių grupėje ištyrė 2 sampilus, rado IX—XII a. sudegintų žmonių kapus.

8. Labūnava, Kėdainių raj. MMT (vad. grupės vadovas M. Černiauskas) pakartotinai tyrė žvyruobių suardyto senkapiro likučius, 200 m² plote rado dar 2 V—VI a. kapus, mirusieji palaidoti nedeginti. 1980—1981 m. čia rasti 8 V—VI a. kapai.

9. Lazdininkai, Kretingos raj., Darbėnų ap. KVIM (vad. direktoriaus pavad. K. Gabriūnaitė) ištyrė dar 250 m², rado 16 VII—VIII a. kapų. Mirusieji palaidoti nedeginti. Senkapyje jau ištirta 3715 m², rasta 381 žmogaus kapas ir 1 žirgo griaučiai.

10. Obeliai, Ukmergės raj., Laičių apyl. II (vad. ist. k. V. Urbanavičius) ketvirtą sezoną tyrė senkapijį. Jo šiaurinėje ir vakarinėje dalyje atidengė 2250 m², rado 9 nedegintų ir 2 sudegintų žmonių V—VI a. kapus, 34 XV a. kapus, 2 XVII a. kapus, 5 žmonių griaučius be įkapių, suardytų sudegintų žmonių XII—XIV a. kapų pėdsakus bei 4 žirgų griaučius su XII—XIV a. įkapėmis. Tuo būdu senkapyje jau ištirta 3380 m², rasti 147 žmonių kapai ir 18 žirgų griaučiai.

11. Pagrybis, Šilalės raj., Upynos ap. II (vad. ist. k. L. Vaitkuskienė) antrą sezoną tyrė čia esantį senkapijį, atidengė 400 m², rado 86 V—VI a. kapus, mirusieji laidoti nedeginti. Jau ištirta 810 m², rasti 162 kapai.

12. Palūšė, Ignalinos raj. IEM (vad. sektoriaus ved. E. Butėnienė) į rytus nuo miestelio miške esančius pilkapių grupės pietinėje ir šiaurės rytinėje dalyje ištyrė 4 sampilus, aptiko VIII—IX a. sudegintų mirusiųjų kapus.

13. Pavirvytė (Gudai), Akmenės raj., Viekšnių ap. MKM ir II (vad. j. m. b. A. Varnas) atidengė dar 450 m², rado 19 kapų, kurių 5 X—XII a., o likusieji—XVI—XVII a.

14. Plinkaigalis, Kėdainių raj., Krakių ap. II (vad. j. m. b. V. Kazakevičius) penktą sezoną tyrinėjo senkapijį, ištyrė 736 m², rado 51 IV a. pab.—VI a. nedegintų mirusiųjų kapą ir 4 sudegintų žmonių VI a. antrosios pusės—VII a. kapus bei greičiausiai to paties laikotarpio 2 žirgų griaučius. Be to, rasti 2 vėlyvojo neolito kapai, kur mirusieji palaidoti nedeginti. Jau ištirta 2245 m², rasti 253 V—VII a. kapai bei 4 žirgų griaučiai ir 2 vėlyvojo neolito kapai.

15. Pribitka, Plungės raj., Tverų ap. II (vad. j. m. b. A. Merkevičius) tyrinėjo žvyruobių suardyto pilkapyno ir senkapiro likučius. Šiaurinės žvyruobės vakariniame pakraštyje ištirta išlikusi pilkapijo dalis, rasta II—III a. įkapių. Pietinės žvyruobės šiaurės rytų pakraštyje, tai yra į pietvakarius nuo pilkapių, ištyrė 373 m², rado 41 XV—XVI a. kapą.

16. Šaukėnai, Tauragės raj. Sungailiškių ap. II ir VVPI (vad. ist. k. J. Stankus) Jūros kair. krante žvyruobės pietrytiniame pakraštyje ištyrė 655 m², rado 50 III—IV a. kapų. Mirusieji palaidoti nedeginti.

4. XIV pab.—XVI a. senkapiai

1. Bazorai, Alytaus raj., Jurgelionių ap. AKM (vad. m. b. E. Svetikas) ištyrė 500 m², rado 65 XIV a. pab.—XV a. kapus.
 2. Likpetriai, Panevėžio raj., Karsakiškio ap. II (vad. ist. k. O. Kuncienė) ištyrė 72 m², rado 12 apardytų XV—XVI a. kapų.
 3. Pagiegala, Panevėžio raj., Karsakiškio apyl. II (vad. ist. k. O. Kuncienė) senkapio šiaurinėje dalyje ištyrė 289 m², rado 23 XIV—XVI a. kapus.
 4. Zemantiškiai, Panevėžio raj. Krekenavos ap. II (vad. ist. k. J. Stankus) toliau tyrė senkapį, atidengė dar 140 m², rado 14 XVII a. kapų. 1980—1981 m. iširta 300 m², rasti 38 XVI—XVII a. kapai.
- Be to, šio laikotarpio kapų rasta tyrinėjant spėjamą Šaronių piliakalnį ir geležies amžiaus kapus Griežėje, Obeliuose, Pavirvytėje ir Pribitkoje.

5. XVIII—XIX a. senkapiai ir neaiškūs paminklai

1. Bakšiai, Alytaus raj., Dubėnų ap. AKM (vad. m. b. E. Svetikas) ieškojo XIX a. pab. suardytų IV—V a. kapų vietos, kalvelės prie kelio Alytus—Rumbonys vakarinėje dalyje iškasė kelias perkasas 50 m² apimties, aptiko m. e. pirmųjų amžių keramikos.
2. Elniškiei, Kupiškio raj., Alizavos ap. II (vad. j. m. b. A. Varnas) Lėvens deš. krante esančiose kapinaitėse ištyrė 111 m², rado 10 XVIII—XIX a. kapų.
3. Geramyslis, Panevėžio raj., Petriškių ap. PKM (vad. skyr. ved. A. Striaukaitė) suardyto senkapio pietinėje dalyje ištyrė 20 m², kapų nerado.
4. Gimbogala, Radviliškio raj. MMT (vad. grupės vad. M. Černiauskas) bandė išaiškinti šio senkapio užimamą plotą: pietiniame, vakariniame ir rytiniame krašte iškasė 4 šurfus, kapų nerado.
5. Gulbinai, Radviliškio raj., Pašušvio ap. MMT (vad. grupės vad. M. Černiauskas) spėjamo senkapio teritorijoje iškasė 3 m² šurfą, aptiko XIX a. kapus.
6. Jokūbavas, Kretingos raj., Žalgirio ap. PAKD (vad. I. Jablonskis) prie maro kapelių vakarinio krašto atidengė 96 m², rado keturkampio stulpinės konstrukcijos pastato su 3 židiniais pėdsakus. Chronologija neaiški.
7. Kašučiai, Kretingos raj., Darbėnų ap. PAKD (vad. I. Jablonskis) tyrė miške išlikusias akmenų krūsnis. Įsitikinta, kad jos sukrautos valant dirvas nuo akmenų.
8. Kriaukėnai, Radviliškio raj., Aukštelkų ap. MMT (vad. grupės vad. M. Černiauskas) spėjamos sodybos vietoje iškasė dar 2 šurfus 8 m² apimties, aptiko lipdytos ir žiestos keramikos.
9. Kudžioniai, Kėdainių raj., Pelėdnagių ap. MMT (vad. grupės vad. M. Černiauskas) senkapyje iškasė 2 šurfus bendros 6 m² apimties, rado žmonių kaulų ir vieną XVII—XVIII a. kapą.
10. Milžemiai, Kėdainių raj., Šėtos ap. MMT (vad. grupės vad. M. Černiauskas) spėjamo senkapio teritorijoje iškasė 2 šurfus 6 m² apimties, kapų nerado.
11. Naujikai, Panevėžio raj., Karsakiškio ap. II (vad. ist. k. O. Kuncienė) spėjamo senkapio šiaur. dalyje ištyrė 84 m², kapų nerado.
12. Salos (Nirtaičiai), Radviliškio raj., Daugėlaičių ap. MMT (vad. grupės vad. M. Černiauskas) senkapyje iškasė 3 šurfus 7,5 m² apimties, aptiko žmonių kaulų.
13. Sviliai, Kėdainių raj., Jovainių ap. MMT (vad. grupės vad. M. Černiauskas) spėjamo senkapio teritorijoje iškasė 3 šurfus 8 m² apimties, kapų nerado.
14. Šileikoniai, Radviliškio raj., Alksnupių ap. MMT (vad. grupės vad. M. Černiauskas) spėjamo senkapio teritorijoje iškasė 3 šurfus 9,5 m² apimties, kapų nerado.
15. Zambas, Panevėžio raj., Karsakiškio ap. II (vad. ist. k. O. Kuncienė) senkapiu laikomos kalvos vakarinėje dalyje ištyrė 64 m², rado vieno žmogaus griaučius be įkapių.
16. Zironai, Radviliškio raj. ir ap. MMT (vad. grupės vadovas M. Černiauskas) ištyrė 47 m², rytiniame senkapio krašte rasti suardytų pilkapių (?) pėdsakai ir XVII—XIX a. kapai.

6. Senamiesčiai, pilys

1. Kaunas. PKI atliko šiuos darbus: a) kvartale Nr. 3 ištyrė apie 380 m², rado iki 3 m storio XVI—XX a. kultūrinį sluoksnį (vad. A. Žalnierius) ir b) kvartaluose Nr. 35 ir 36 stebėjo kasamą trasą, perkirtusią iki 2 m storio, XVIII a. pab.—XX a. kultūrinį sluoksnį (vad. A. Vaškelis).

2. Klaipėda. PKI tyrinėjo: a) pilies teritorijos šiaurės rytų dalyje ištyrė 238 m², aptiko iki 3,5 m storio XVI—XVII a. sluoksnį (vad. Vl. Žulkus); b) Pergalės gatvės Nr. 6 a skylyje ištyrė 90 m², rado iki 3,7 m storio XVI—XIX a. sluoksnį (vad. Vl. Žulkus); c) Žvejų gatvės Nr. 12 skylyje ištyrė 84 m², rado iki 3 m storio XVII—XIX a. sluoksnį (vad. A. Paleckis); d) Darbo—Kurpių gatvių skvere ištyrė 70 m², rado iki 3 m storio XVI—XVII a. sluoksnį (vad. J. Genys). Be to, stebėjo žemės darbus Turgaus gatvės Nr. 7, Stiklių gatvės ir Biliūnų gatvės Nr. 17 skylyuose, kur buvo paliesti XVII—XIX a. sluoksniai (vad. R. Sprainaitis).

3. Panemunė. Jurbarko raj. PKI (vad. A. Lisanka) pilies teritorijoje iškasė šurfių 74 m² apimties, aptiko suardytą iki 3,5 m storio XVI a. pab.—XVII a. sluoksnį.

4. Telšiai. PKI (vad. A. Paleckis) Spaudos gatvės Nr. 6 skylyje ištyrė 105 m², rado iki 1 m storio XVIII—XIX a. sluoksnį.

5. Trakai. PKI (vad. S. Patkauskas) buv. Skaisčiausios Dievo motinos gimimo cerkvės teritorijoje ištyrė 170 m², rado jos pamatus ir XIV—XVI a. radinių.

6. Varniai. PKI (vad. J. Genys) buv. Aleksandro bažnyčioje ir jos aplinkoje ištyrė 112 m², aptiko XVI—XVIII a. sluoksnį ir 51 to laikotarpio kapą.

7. Vilnius. PKI tyrė: a) Gorkio ir Latako gatvių kampe ištyrė 300 m², rado iki 4 m storio XIV—XIX a. sluoksnį ir apie 150 XV—XVII a. kapų (vad. G. Gendrenas); b) Komjaunimo gatvės skvere ištyrė 28 m², rado iki 2,7 m storio XVII—XVIII a. sluoksnį ir suardytus to paties laikotarpio kapus (vad. A. Lisanka); c) Pionierių gatvės Nr. 4—6 skylyje ištyrė 74 m², rado iki 5 m storio supiltą sluoksnį su XVI—XX a. radiniais (vad. A. Lisanka); d) Lydos gatvės Nr. 4/2 skylyje ištyrė 32 m², rado iki 3,6 m storio XVI—XVII a. sluoksnį (vad. A. Jankauskas); e) Trakų gatvės Nr. 3/2 skylyje ištyrė 60 m², rado iki 5,4 m storio XVII—XIX a. sluoksnį (vad. G. Vaitkevičius); f) Žemaitijos gatvės Nr. 6 skylyje ištyrė 28 m², rado iki 2 m storio XV—XIX a. sluoksnį (vad. S. Patkauskas). Be to, buvo stebimi žemės darbai skvere Komjaunimo gatvėje ir Universiteto gatvės Nr. 2/18 skylyje (vad. A. Lisanka), Gorkio gatvės Nr. 67 ir Bokšto gatvės Nr. 6 skylyuose (vad. G. Vaitkevičius), Lydos gatvės Nr. 5 skylyje (vad. S. Patkauskas) ir Kairėnų parko teritorijoje (vad. G. Vaitkevičius).

A. Tautavičius

ISTORIJS INSTITUTO ETNOGRAFINĖS EKSPEDICIJOS 1981 METAIS

1981 m. Istorijos instituto etnografai toliau tyrinėjo Lietuvos kaimo ir miesto kultūrą ir buitį. Etnografinės ekspedicijos truko nuo gegužės 11 d. iki spalio 31 d. Akmenės, Alytaus, Anykščių, Ignalinos, Jonavos, Jurbarko, Kaišiadorių, Kapsuko, Kauno, Kėdainių, Kelmės, Klaipėdos, Kretingos, Lazdijų, Mažeikių, Panevėžio, Plungės, Prienų, Raseinių, Skuodo, Silutės, Tauragės, Telšių, Trakų, Ukmergės, Varėnos, Vilkaviškio, Vilniaus, Zarasų rajonuose. Miestų gyventojų kultūra ir buitis tyrinėta Elektrėnuose, Kaune ir Vilniuje.

Ekspedicijoms vadovavo I. Butkevičius. Pagal tyrimo temas, vietą ir laiką ekspedicijos buvo suskirstytos į 8 grupes. Temų vykdytojams talkininkavo 2 architektai, 9 dailininkai, 22 vyr. laborantai.

Ekspedicijos dalyviai rinko medžiagą šiomis temomis: 1) žvejyba upėse XIX a. pab.—XX a. (V. Morkūnas), 2) gyvulininkystė ir tekstilė (R. Merkienė), 3) kaimų ir miestelių kapinės (V. Milius), 4) bitininkystė (L. Kazlauskienė), valstiečių transportas (J. Laniauskaitė), 6) naujosios kaimo sodybos (I. Butkevičius), 7) kolūkių gyvenamųjų namų interjeras (V. Kulikauskienė), 8) kaimo gyventojų mityba (M. Miliuvienė), 9) šiuolaikiniai žemaičių vestuvių papročiai (A. Vyšniauskaitė), 10) socialistinio kaimo gyventojų dvasinė kultūra (J. Mardosa), 11) šiuolaikinė pramonės darbininkų šeima (P. Kalnius).

V. Morkūnas birželio ir liepos mėn. tyrinėjo žvejyba Anykščių, Jonavos, Jurbarko, Kaišiadorių, Kauno, Šalčininkų, Trakų, Ukmergės ir Varėnos rajonų upėse. Pagrindinis dėmesys buvo skirtas žvejybos priemonių fiksavimui, žvejybos būdų aprašymui, terminijai. Kaip rodo informatorių medžiaga, žvejybos įrankiai pagal senus tradicinius pavyzdžius yra gaminami dar gana plačiai, ypač statomosios gaudyklės ir įvairūs nedideli tinklai. Medžiagos įrankiams imamos šiuolaikinės. Be senųjų brakonieriamų formų — žeberklavimą per nerštą ir pan., randasi naujos — žuvies gaudymas

elektra, chemikalais. Ekspedicijos metu padaryta 40 aprašų, 60 piešinių, 250 kadru foto nuotraukų.

R. Merkienė liepos 13—29 d. Akmenės, Mažeikių ir Skuodo rajonuose rinko medžiagą apie gyvulininkystę ir liaudies tekstilę. Užrašyta 15 atsakymų į klausimų lapą „Arklių dabinimas“, apklausta 40 žmonių apie gyvulių gydymą ir ganymo papročius, 24 žmonės — apie liaudies tekstilę. Be to, nupiešta 50 nėrinų, 40 audinių (lovatiesių, staltiesių, rankšluosčių, kilimų) spalvotų piešinių bei 12 kitų etnografinių objektų, padaryta apie 150 tekstilės nuotraukų. Surinktoji medžiaga leis patikslinti gyvulininkystės papročių arealų kitimą XX a., išryškinti to laikotarpio nėrimo bei audimo verslų savybes šiaurės Žemaitijoje.

V. Milius rugpjūčio 1—16 d. Vilkaviškio rajono Pilviškių ir Gižų apylinkėse rinko medžiagą apie kaimų ir miestelių kapines. Apeita tiek veikiančios, tiek neveikiančios kapinės, aprašyti jų elementai: tvoros, vartai, apželdinimas, kapai, paminklai, priežiūra. Nustatyta, kad daugumoje kaimų kapinių nustota laidoti XIX a., kaimams išsi-skirščius į vienkiemius. Pastaraisiais metais, prilaidojus Pilviškio miestelio kapines, vėl atgijo aplinkinių kaimų (Gabriškių, Juozūniškių, Sausbalių) kapinės. Vietoj įvairių tradicinių antkapinių paminklų šiuo metu plinta vertikaliuos akmens plokštės. Ekspedicijoje padaryta 15 kapinių, 4 girnų bei piestų aprašai, 67 įvairių liaudies kultūros objektų nuotraukos, 45 etnografiniai piešiniai.

J. Laniauskaitė rugpjūčio 3—19 d. etnografinės ekspedicijos metu dirbo Arklio muziejuje Niūronyse ir Liaudies buities muziejuje Rumšiškėse. Susipažinta su transporto priemonių eksponatais, kartoteka ir inventorių knygomis, patikslintos fiksuotų eksponatų metrikos. Ekspedicijos metu nupiešta bei nubraižyta 98 eksponatai, padaryta 390 kadru nuotraukų. Be to, muziejuose saugomi eksponatai padėjo patikslinti pakinktų tipus ir jų paplitimo arealus Lietuvoje.

L. Kazlauskienė liepos 13—29 d. Akmenės, Mažeikių ir Skuodo rajonuose rinko medžiagą apie asmeninę ir kolūkinę bitininkystę: avilių raidą, smulkiuosius bitininkavimo įrankius, medaus ir vaško naudojimą, papročius. Ekspedicijoje padaryta: 20 aprašų, nupiešta 49 etnografiniai objektai, nufotografuota 190 kadru su bitininkyste susijusių objektų.

Birželio ir liepos mėn. grupė Etnografijos skyriaus bendradarbių toliau tyrinėjo šiuolaikinę kaimo kultūrą ir buitį Akmenės, Kelmės, Kretingos, Klaipėdos, Mažeikių, Plungės, Skuodo, Telšių rajonuose.

I. Butkevičius tyrinėjo naujojo Žemaitijos kaimo sodybas. Buvo renkama medžiaga apie naujųjų sodybų planinę struktūrą (sodybinio sklypo padėtį gyvenvietėje, formą, dydį, trobesių išsidėstymą), sodybinio sklypo elementus (kiemus, daržus, darželius, sodus, kelius, takus). Didelis dėmesys skirtas naujųjų sodybos trobesių fiksavimui. Nustatyta gyvenamųjų ir ūkinių trobesių tipai, jų architektūros būdingieji bruožai, planinė struktūra, butų plotas, kambarių skaičius ir jų panaudojimas, apšildymo sistema, būtiniai patogumai. Sukaupta medžiagos ir apie tradicinių elementų panaudojimą naujosiose sodybose ir gyvenamuosiuose namuose. Detaliam buvo fiksuojamos pavyzdinai tvarkomos gyvenvietės. Ekspedicijoje užpildyta 290 anketų, padaryti 96 brėžiniai ir piešiniai, nufotografuota 910 etnografinių objektų kaimo architektūros tematika, padaryta 180 spalvotų skaidrių.

V. Kulikauskienė rinko medžiagą apie šiuolaikinę Žemaitijos kaimo gyvenamųjų namų interjerą. Daug dėmesio skirta vidaus patalpų apdailos, baldų ir dekoru tyrinėjimui. Greta to buvo renkama medžiaga apie žemaičių valstiečių gyvenamųjų namų interjerą XIX a. pabaigoje—XX amžiuje. Tyrinėjimai rodo, kad gyvenamųjų namų interjeras priklauso nuo krašto industrijos, gyventojų turto, amžiaus, socialinės padėties. Be to, autorė tyrinėjo miesto ir kaimo gyvenamųjų namų interjero supanašėjimo procesus. Per ekspediciją buvo sudarytos 44 lentelės apie gyvenamųjų namų vidaus patalpų apdailą, apstatymą, dekorą; lentelės leidžia pasekti XX a. Žemaitijos kaimo gyvenamųjų namų interjero urbanizavimo procesą. Suinventorinti 83 kaimo gyventojų šiandieniniai gyvenamųjų namų interjerai, užpildytos 279 anketos, padaryti 34 aprašai.

M. Miliuvienė rinko medžiagą apie šiuolaikinę Žemaitijos kaimo gyventojų mitybą. Pagrindinis dėmesys skirtas maisto sudėčiai, mitybos režimui, visuomeniniam maitinimui. Apklaustos buvo 154 įvairaus amžiaus ir socialinės padėties šeimos. Be to, vyresnio amžiaus žmonių šeimose rinkti duomenys apie Žemaitijos kaimo gyventojų mitybą iki kolektyvinių ūkių susikūrimo. Iš surinktų duomenų matyti, kad, palyginus su penktojo ir šeštojo dešimtmečių valstiečių mityba, dabartinis Žemaitijos kaimo gyventojų maistas žymiai pajavirėjo: valgoma daugiau pieno ir mėsos produktų, miltų

gaminų, bakalėjos prekių bei įvairių produktų konservų. Mažesnis yra ir maisto sezoniškumas. Tai pasakytina apie mėsą, kiaušinius, daržoves, kurie, kai neturima savų, ištikus metus perkami parduotuvėse. Daug daugiau suvartojama ankstyvųjų daržovių. Ekspedicijoje užpildytos 134 anketos.

A. Vyšniauskaitė nuo birželio 1 d. iki liepos 21 d. Klaipėdos, Kretingos, Plungės, Skuodo, Šilalės, Tauragės, Telšių rajonuose tyrinėjo šiuolaikinius žemaičių vestuvių papročius. Dalyvauta trijose vestuvėse (Plungės raj.), kur domėtasi vaisių eiga, vestuvininkų veikla, užrašyta į magnetofono juostą jų kalbos, dainos, muzika, rinkta ir dokumentinė medžiaga (vestuvių laikraščiai, etiketės, kalbų tekstai, sveikinimai jaunavedžiams), fotografuota. Padaryta išvada, kad šiuolaikinis žemaičių vestuvių apeigų ir papročių variantas daug kuo skiriasi nuo aukštaičių. Žemaičių vestuvėms būdinga toks naujų apeiginių ir pramoginių momentų derinys — vainikėlio deginimas, jaunosios, kitų veikėjų „vogimas“, „telegramos“, „pamokymai“, „patarimai“. Ypač spalvingos piršlio „korimo“ ceremonijos su jo „laidotuvėmis“, o po jų — „pakasynų pietūs“. Nustatyta, kad žemaičių vestuvėms būdinga pagarbus dėmesys liaudiškajai vestuvių papročių tradicijai. Padaryta 25 vestuvių aprašai, nufotografuota 700 objektų; Plungės raj. LDT Vykdomojo komiteto Civilinės metrikacijos skyriuje išsirašyta visų 1960, 1970 ir 1980 m. susituokusiųjų santuokos įrašų aktų duomenys (iš viso 1289 šeimų).

J. Mardosa birželio 16—liepos 31 d. tyrinėjo kaimo gyventojų dvasinę kultūrą etnosociologiniu aspektu. Grupė dirbo keturiose Alytaus rajono apylinkėse. Interviu būdu buvo pildomi apklausos lapai. Apklausta 740 asmenų. Be to, buvo rinkta medžiaga apie etnosocialinę demografinę kaimo gyventojų struktūrą iš DŽDT Vykdomųjų komitetų ūkininkų knygų. Surinkta duomenys apie 10 000 gyventojų. Renkant šiuos duomenis buvo stengiamasi nustatyti kaimo gyventojų socialinės demografinės struktūros skirtumus pagal kaimų tipus.

P. Kalnius rugsėjo 1—spalio 31 d. Kaune, Vilniuje ir Elektrėnuose rinko medžiagą apie miesto darbininkų šeimų kultūrinį gyvenimą. Per ekspediciją minėta tema buvo užpildyta 700 anketų.

Iš viso per etnografines ekspedicijas padaryta: 1) aprašų ir užpildyta anketų — 3654, 2) brėžinių ir piešinių — 440, 3) nuotraukų — 2657, 4) spalvotų skaidrių — 180.

I. Butkevičius